

Hvor mange henter ikke deres retmæssige ydelser hos det offentlige?

- Nye tal for "take-up" af boligstøtte m.v.
- Kommentar fra økonomiminister Marianne Jelved.

Danskernes gør-det-selv-arbejde i 1996.

Aktuelle og potentielle modtagere af velfærdsydelse med hovedvægt på boligstøtten 1987-1992

Af cand.polit. Marie Louise Hultin,
Rockwool Fondens Forskningsenhed

Rockwool Fondens Forskningsenhed har igangsat et forskningsprojekt "Borgerne og lovene", der skal afdække, hvordan "moral" forstået som lovlighed har udviklet sig i Danmark gennem de seneste 2-3 årtier. I forbindelse hermed er det nærliggende at undersøge, i hvilken grad borgerne benytter deres lovmæssige rettigheder til velfærdsydelser.

Hvis en stigende andel af borgerne bryder loven, eller udnytter den udover, hvad der var lovens intention, er der måske også flere af de borgere, som er legitimt berettigede til offentlige ydelser, som ønsker at modtage disse ydelser. For hvorfor skulle de selv være tilbageholdende på det offentlige vegne, hvis alle andre "tager for sig af retterne"? *Skulle* moralen generelt have ændret sig, kunne man muligvis forvente en afsmittende effekt på udnyttelsesgraden (take-up rate) af velfærdsydelser.

Take-up niveauet måler, hvor stor en andel af dem, som

kunne modtage en velfærdsydelse, der faktisk også gør det.

Nye take-up mål for Danmark

I Danmark laves sådanne opgørelser, i modsætning til eksempelvis Storbritannien, ikke systematisk. Men Økonomiministeriet har lavet en række take-up målinger for boligstøtte. Resultaterne indikerer, at der er stigende take-up fra 1986 til 1993, men validiteten af et sådant udsagn ville være svækket af, at undersøgelserne ikke er fuldt sammenlignelige.

De nye resultater her fra forprojektet, udarbejdet bl.a. i samarbejde med Økonomiministeriets Lovmodel og Danmarks Statistik, viser, at take-up niveauet i 1993 er ca. 95% for børnetilskud til enlige forsørgere, ca. 85% for daginstitutionsfripladser og ca. 80% for varmetillæg i forbindelse med personligt tilskud til pensionister.

Take-up målene for boligstøtte fra det nu fremlagte forskningsprojekt er, som de tidligere mål, ikke fri for usikkerheder. Men med dette forbehold viser projektet, at kun 67% af de berettigede til boligsikring (d.v.s. ikke-pensionister) i 1992 faktisk modtog boligsikring. For pensionister med boligydelse var procenten en hel del højere, nemlig 85. Det offentlige boligstøtteudgift på omkring 7 mia. kr. ville således blive omkring 1 mia. kr. eller 14% højere ved fuld udnyttelse.

Den internationale debat om take-up

Den stigende take-up har været genstand for diskussion blandt førende nationaløkonomer. Stigningen kan, ifølge Assar Lindbeck, være et udtryk for, at stadig flere borgere opfatter det som deres ret at modtage velfærdsydelser, uanset om de har et reelt behov for ydelsen.

Hvis den manglende take-up således er et udtryk for den enkelte borgers valg mellem at modtage eller ikke modtage velfærdsydelser, kunne et synspunkt være, at fænomenet ikke bør opfattes som et problem: Tværtimod er det glædeligt, at der trods alt stadig findes en gruppe borgere, som sparer det offentlige for udgifter, nemlig

ved at undlade at modtage de velfærdsydelse, de er berettigede til.

A.B. Atkinson har imidlertid understreget, at den manglende take-up har nogle fordelingsmæssige konsekvenser, som der bør tages hensyn til. Hvis der således ikke er alternative ydelser, som borgerne kan modtage i stedet, må konsekvensen være, at nogle personer lever under det minimumsniveau, som det offentlige ved at udbyde velfærdsydelser søger at sikre. Selv hvis der findes alternative ydelser, og levestandarden således kan sikres alligevel, kan manglende take-up være udtryk for en mangel i det eksisterende sociale system. Det bør i sådanne tilfælde overvejes at ændre på udformningen af de enkelte ydelser.

Diskussionen om den stigende take-up skal ses på baggrund af, at der i den internationale litteratur normalt nævnes flere årsager til den manglende take-up.

For det første kan den manglende take-up skyldes et informationsproblem, nemlig hvor de potentielle modtagere ikke er klar over deres berettigelse til en velfærdsydelse. For det andet kan det at søge velfærdsydelsen være forbundet med en række omkostninger. Der kan enten være tale om omkostninger af økonomisk art, herunder i forbindelse med timeforbruget anvendt ved ansøgningen, eller mere moralsk relaterede omkostninger, idet nogle måske vil finde det uværdigt at modtage hjælp fra det offentlige.

Hertil kommer, at en forsinkelse i søgeprocessen vil medføre et lavere take-up niveau, fordi der går tid, fra berettigelsen indtræder, til ydelsen bliver søgt.

Boligstøttens dynamik

De nye undersøgelser viser, at den manglende take-up af boligstøtte delvis skyldes - for ca. en tredjedels vedkommende - praktiske forhold i den forstand, at overgangen fra potentiel til faktisk status tager tid: Selve søgeprocessen forsinkes altså take-up. Man må antage, at også en del af den manglende take-up for fripladser til daginstitutioner m.v. ville kunne henføres til den tid, der går med at søge.

For take-up af boligstøtte gælder det endvidere, at take-up raten er relativ lav for ikke-pensionister, fordi bevægelserne ind og ud af ydelsen her er betydelig - modsat pensionistgruppen, hvor næsten halvdelen af de aktuelle modtagere i 1992 havde fået boligydelse i mere end 5 år (mod kun 12% af boligsikringsmodtagerne).

Den meget store udskiftning - som bekræfter en tidligere undersøgelse lavet af Boligministeriet - blandt de aktuelle modtagere hænger sammen med, at specielt en stor andel af de helt nye modtagere allerede forlader boligsikringsordningen efter et år. Dette skal ses i lyset af, at

specielt indkomstforholdene varierer en del for denne gruppe, hvilket sjældent er tilfældet for pensionister.

Udover, at ydelsesperioden er lang for pensionister, modtager de i gennemsnit også større beløb end boligsikringsmodtagerne. Dette skyldes dels, at pensionisternes nominelle indkomster ofte er lavere, dels at boligstøttereglerne for pensionister sædvanligvis er gunstigere.

Såvel det højere tildelte beløb, som den længere ydelsesperiode må være en del af forklaringen på, at take-up niveauet er højere for pensionister.

Herudover er det karakteristisk, at sandsynligheden for at modtage boligstøtte stiger med størrelsen af det berettigede beløb. I denne forstand opfyldes altså lovgivers ønske om at give mest til dem med størst behov i ganske vidt omfang - omend altså ikke i det fulde omfang: "Lovgivers ønske" er naturligvis principielt et take-up på 100 pct.

Derimod er det måske ikke tilsigtet, at personer med godt kendskab til ydelserne - som studerende, der selv har god viden, og kontanthjælpsmodtagere samt beboere i almennyttige boligselskaber, der hyppigt bliver hjulpet til viden - har højere take-up rate end andre.

Nogle iagttagere ville måske også hæfte sig ved, at pensionisterne - der som gruppe er kommet indkomstmæssigt relativt pænt gennem de seneste par tiår - har et højere take-up af boligstøtte end de øvrige berettigede.

I øvrigt viser analysen, at take-up i dansk boligstøtte faktisk har været stigende i den undersøgte periode fra 1987 til 1992. Såvel for pensionister som for ikke-pensionister har stigningen gennemsnitligt været på af størrelsesordenen 1% point pr. år.

Tallene er usikre og vedrører et udsnit af velfærdsydelserne. Men hvis der er en sammenhæng mellem udviklingen i moral og take-up, tyder resultaterne her altså i alle tilfælde ikke på nogen forbedring af samfundsmoralen i dette femår. Det kommende hovedprojekt vil prøve på at vise, om dette er mere end en antydning.

Undersøgelsens publicering

Undersøgelsen er publiceret i *Aktuelle og potentielle modtagere af velfærdsydelser med hovedvægt på boligstøtten 1987-1992* (april 1997) af Hans Hansen og Marie Louise Hultin, samt i en engelsksproget udgave af samme forfattere med titlen *Actual and Potential Recipients of Welfare Benefits with a Focus on Housing Benefits, 1987-1992* (juni 1997).

Begge bøger udsendes i kommission hos Danmarks Statistik.

Kommentar til rapporten “Aktuelle og potentielle modtagere af velfærdsydelser med hovedvægt på boligstøtten 1987-1992”

Manglende udnyttelse af offentlige ydelser - er det et problem?

Af økonomiminister Marianne Jelved

Vi har i Danmark et omfattende socialt sikkerhedssystem. De offentlige ydelser er et tilbud til borgere i en bestemt situation om hjælp fra samfundets side. Ydelserne er for de flestes vedkommende baseret på, at borgerne skal søge om dem. Det kan betyde, at personer, som efter reglerne er berettigede til en bestemt ydelse, ikke modtager ydelsen, fordi de ikke har søgt. Med et engelsk udtryk kaldes dette fænomen for manglende take-up.

Udgangspunktet for sociallovgivningen i Danmark er den enkeltes ansvar for at forsørge sig *selv* og sin eventuelle familie. Det er derfor prisværdigt - og ikke i sig selv et problem - hvis borgerne tager denne udfordring op og f.eks. forsøger at klare sig uden en bestemt offentlig ydelse, som de måske var berettigede til.

Emnet har hidtil været et forskningsmæssigt lidt forsømt emne. Rockwool Fondens Forskningsenheds undersøgelse af aktuelle og potentielle modtagere af velfærdsydelser skal derfor hilse velkommen.

Undersøgelsen viser, at næsten alle enlige forsørgere modtager det børnetilskud, de er berettigede til. Derimod er der registreret et vist manglende take-up på tilskud til daginstitutionsbetaling og på varmetillægsområdet for pensionister.

På boligstøtteområdet er der ifølge undersøgelsen det største manglende take-up. 67% af de berettigede husstande modtog boligsikring i 1992, mens boligydelse blev givet til 85% af de berettigede husstande. Take-

up'et på boligstøtteområdet har været stigende i perioden 1987-1992, så omfanget af det manglende take-up har været faldende.

Ifølge undersøgelsen hænger op mod 1/3 af det manglende take-up sammen med, at der går en vis tid, fra en borger har fået en bolig, og til at vedkommende får ansøgt om boligstøtte. Denne form for manglende take-up er mindre problematisk. Det er nok uundgåeligt, at nogle ikke får ansøgt med det samme, og for de fleste vil der være tale om et relativt begrænset tab.

Andre grunde til, at berettigede ikke søger en ydelse, kan være moralske forbehold med hensyn til at modtage offentlige ydelser, eller at nogle ønsker at klare sig selv uden offentlig støtte. Det er som nævnt prisværdigt - ikke et problem.

I Rockwool Fondens rapport peges på manglende information og komplicerede regler som supplerende grunde til manglende take-up. Borgere har ikke viden om eller kan ikke gennemskue reglerne og undlader derfor at ansøge om ydelserne.

Det fremgår ikke af Rockwool Fondens undersøgelse, om det manglende take-up på boligstøtteområdet skyldes manglende information eller uklare regler. Hvis det er tilfældet, er det betænkeligt.

Løsningen på et sådant manglende take-up er *ikke* et større kontrolapparat til sikring af, at alle får de ydelser, de er berettigede til. Det vil indebære et overvågnings- og registersamfund, de færreste i Danmark bryder sig om.

Løsningen er bedre information om de offentlige ydelser og enklere regler. Og indrømmet: Boligstøttereglerne er ret komplicerede og en forenkling derfor ønskelig. Jeg kan her ikke undlade at pege på det forslag til en omlægning af boligstøttereglerne til et en-strengt system, som regeringen har fremlagt - senest i foråret 1997. Foreløbig uden at der har været flertal for forslaget i Folketinget.

Rockwool Fondens undersøgelse af manglende take-up af offentlige ydelser er et led i et mere omfattende forskningsprojekt med hovedtitlen *Borgerne og lovene*. I rapporten peges på, at det stigende take-up af offentlige ydelser også kan tolkes som et skred i befolkningens holdning til det offentlige og til offentlige ydelser. Dette kan meget vel være tilfældet. Det er i al fald en problemstilling, der må optage samfundsinteresserede. For er der et sådant holdningsskred, så er udfordringerne for velfærdssamfundet virkelig store. Jeg ser frem til kommende analyser fra Rockwool Fonden vedrørende dette spændende emne om holdninger og samfundsmoral.

Danskernes gør-det-selv arbejde i 1996

Af cand.polit. Søren Brodersen¹⁾

I begyndelsen af 1996 og igen i begyndelsen af 1997 gennemførte Rockwool Fondens Forskningsenhed undersøgelser af danskernes gør-det-selv (GDS) arbejde på boligen i de foregående 12 måneder. Denne artikel afrapporterer disse nye undersøgelser.

Både 1996- og 1997-undersøgelsen blev gennemført i sammenhæng med Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser som telefoninterviews med et repræsentativt udsnit af danskere. De nærmere detaljer er beskrevet i en teknisk note, der kan fås ved henvendelse til Forskningsenheden.

Spørgsmålene var en gentagelse af spørgsmål, der tidligere har været anvendt i undersøgelser fra Rockwool Fondens Forskningsenhed i 1988 og i 1993/94. Resultaterne fra disse undersøgelser har været offentliggjort i tre bøger fra Forskningsenheden: *Time and consumption* fra 1990, *Work Incentives in the Danish Welfare State* fra 1995 og *Hvad driver værket?* ligeledes fra 1995. Alle tre bøger er redigeret af Gunnar Viby Mogensén med bidrag fra en række samfundsforskere, jf. litteraturlisten efter denne artikel.

Hvorfor gør-det-selv undersøgelser?

En grundlæggende årsag til at interessere sig for GDS-arbejdet i de nævnte undersøgelser er, at udviklingen af velfærdssamfundet med dets høje niveau af offentlige ydelser og skatter har betydet, at den enkeltes økonomiske tilskyndelse for arbejdsudbud på det organiserede arbejdsmarked er blevet svækket i forhold til udbud af sort arbejde eller hjemlige sysler.

I sidste del af dette århundrede er en række reparations- og håndværksmæssige ydelser således flyttet tilbage til husholdningerne som GDS-arbejde. Der er derfor sket et samfundsmæssigt effektivitetstab i kølvandet på de stigende skatter, så det er af betydelig interesse at følge dette fænomen løbende.

I bogen *Hvad driver værket?* med resultaterne fra 1993/94-undersøgelsen blev dette eksemplificeret med 1. reservelægen, der fredag ved ordinær arbejdstids ophør lægger operationsværktøjet fra sig for at haste hjem til påtrængende vedligeholdelses- og forbedringsprojekter på den netop anskaffede villa. Samtidig er der betydelige ventelister på operationer inden for hans speciale.

Et regnestykke, hvor både overarbejdsbetaling og marginalskat indgår, havde vist ham det økonomisk fordelagtige ved GDS-aktiviteter: Skønt han selv ville bruge dobbelt så meget tid på at udføre arbejdet på boligen, som en håndværker skulle bruge, så ville han alligevel få væsentlig mere tid tilovers til andre sysler, end hvis han havde skullet tjene til håndværkerregningen ved beskattet overarbejde på hospitalet.

Udviklingen i gør-det-selv arbejdet

Resultaterne for 1996- og 1997-undersøgelserne (som altså dækker GDS-arbejdet i henholdsvis 1995 og 1996) viser, at i forhold til tidligere undersøgelser svarer en større andel af de interviewede bekræftende på spørgsmålene, om der inden for de seneste 12 måneder er blevet udført mindre reparationer eller større forbedringer på boligen.

Af de i alt 2.200 personer i alderen 18-66 år, som blev interviewet i 1996- og 1997-undersøgelserne, svarede ca. 60% bekræftende om udførelsen af mindre reparationsarbejder, mens ca. 18% svarede bekræftende om udførelsen af større forbedringer. I 1993/94-undersøgelsen var de tilsvarende andele henholdsvis 55% og 14%.

De flere bekræftende svar hænger formentlig nøje sammen med konjunkturudviklingen, det stedfundne rentefald og de mere positive forventninger til de økonomiske muligheder. De samme forhold afspejles i et stigende salg af enfamiliehuse og ejerlejligheder, som det fremgår af den officielle statistik. Salg og køb af ejerboliger forventes i sig selv at trække arbejde med reparationer og forbedringer med sig. Tabel 1 belyser, hvor meget af dette arbejde der udføres af husstanden selv.

Tabel 1. Andelen af reparationer og forbedringer på boligen, som er udført af husstanden selv.

	Mindre rep. og vedligeholdelse %	Større forbedringer og ændringer %
- 1988	79	55
- 1993/94	76	42
- 1996	73	49
- 1997	71	47

Resultaterne fra de nye undersøgelser ligger fint i tråd

med tidligere undersøgelser. GDS-arbejdet ved mindre reparationer og vedligeholdelse af boligen udføres for 70-80% vedkommende af husstanden selv, mens GDS-andelen for større forbedringer ligger omkring 50% i perioden 1988-1997.

Introduktionen af tilskudsordningerne i begyndelsen af 1990'erne betyder, at en væsentlig større del af navnlig større forbedringer og ændringer af boligen bliver udført af firma efter regning. I 1988-undersøgelsen var det kun 35% af dette arbejde, som blev overgivet til firma efter regning, men i 1993/94 var andelen vokset til 54% under påvirkning af tilskuddene til dette arbejde.

De nyeste undersøgelser viser et noget lavere niveau for firmaandelen af de større forbedringer og ændringer af boligen, mens firmaandelen for de mindre reparationer og forbedringer tilsyneladende fortsætter med at stige.

Det er i øvrigt også værd at bemærke, at arbejde udført af andre personer uden for husstanden (uden regning og altså i de fleste tilfælde sort) stiger lidt igen efter det kraftige fald i 1993/94. Men den sorte aktivitet kommer navnlig for de større forbedringer ikke tilbage på niveauet fra 1988-undersøgelsen, d.v.s. fra før tilskudsordningerne.

En første konklusion på disse resultater er altså, at den konjunkturmæssige udvikling i langt højere grad end tilskudsordningerne har været bestemmende for, om man overhovedet har fået udført arbejder på boligen.

Men ser man på, hvem der udfører arbejdet, er der navnlig for de større forbedringer en klart større firmaandel i den periode, hvor tilskudsreglerne var i kraft. Dette førte så samtidig til et midlertidigt fald i GDS og sort arbejde på dette område.

For de mindre reparationer er der i hele perioden 1988-1997 en stigende firmaandel på bekostning af GDS-arbejdet, hvis andel er faldet fra 79% i 1988-undersøgelsen til 71% i 1997-undersøgelsen. Selv om man ikke skal fortolke for stærkt på udviklingen mellem de seneste to undersøgelser i betragtning af de her i forhold til de tidlige analyser relativt små stikprøver, ser det altså indtil videre ud til, at der er tale om en mere langsigtet tendens i udviklingen.

Den samlede værdi af gør-det-selv arbejde

De nye undersøgelser medtog i lighed med 1993/94-undersøgelsen spørgsmål om udgiften til mindre reparationer og vedligeholdelse udført af firma. Ud fra oplysningerne om firma- og GDS-andelen er der som beskrevet i *Work Incentives in the Danish Welfare State* beregnet værdien af både GDS-arbejdet og arbejdet udført af andre uden regning. Resultatet af beregningerne

er i tabel 2 sammenlignet med de tidligere danske undersøgelser.

De små stikprøver i 1996- og 1997-undersøgelserne betyder, at der er en betydelig stikprøveusikkerhed på resultaterne. Det gælder navnlig, når man deler materialet op på undergrupper, eller man ser på de faktiske udgifter. I de følgende analyser af den samlede værdi af GDS-arbejdet og af hvem, der først og fremmest udfører dette arbejde, er interviewpersonernes svar i de to nye undersøgelser derfor analyseret under ét.

Tabel 2. Den samlede værdi af mindre reparationer og vedligeholdelse af boligen, 1995-96 priser

Mia. kr.	1988	1993/94	1996/97
Firma efter regning	3,2	3,7	4,0
Husstanden selv (GDS)	13,0	14,1	13,9
Andre (sort)	0,9	0,6	0,6
I alt	17,1	18,4	18,5

Resultaterne fra 1996/97-undersøgelserne viser GDS-arbejde for 14 mia. kr. og en firmaandel på 4 mia. kr., hvilket ligger meget fint i tråd med tidligere undersøgelser på området. Resultatet kan tages som udtryk for en robusthed i den anvendte metode. I to undersøgelser har beregningerne ud fra de faktiske udgifter til firmaandelen givet plausible og sammenlignelige resultater, som også ligger pænt i tråd med resultaterne fra 1988-undersøgelsen.

Værdiberegningerne i sidstnævnte undersøgelse - dvs. før den nye spørgeteknik blev introduceret i 1993/94 - baserede sig på makroskøn over værdien af reparations- og vedligeholdelsesarbejdet ud fra oplysninger hentet i Danmarks Statistiks forbrugsundersøgelser fra 1987.

Vender vi os imod de større forbedringer og ændringer af boligen, viser beregningerne i tabel 3 et væsentligt højere niveau i 1996/97-undersøgelsen. Sammenlignet med undersøgelsen i 1993/94 er værdien af GDS-arbejdet blevet mere end fordoblet.

Tabel 3. Den samlede værdi af større forbedringer og ændringer af boligen, 1995-96 priser

Mia. kr.	1988	1993/94	1996/97
Firma efter regning	5,2	9,1	16,1
Husstanden selv (GDS)	7,0	7,0	15,7
Andre uden regning (sort)	1,3	0,6	1,4
I alt	13,5	16,7	33,2

Denne stigning i omfanget af større forbedringer viser sig i datamaterialet både ved, at ca. 30% flere af interviewpersonerne angiver at have fået udført denne type arbejde, og ved betydeligt højere gennemsnitsværdier hos dem, der har fået udført dette arbejde. Dertil kommer, at GDS-andelen efter det betydelige fald i forbindelse med tilskudsordningerne i 1993/94 igen er steget, jf. tabel 1.

Den meget store stigning i omfanget af forbedringsarbejder på ejerboligerne må som nævnt først og fremmest søge sin forklaring i de seneste års konjunkturopsving. Det hører formentlig også med til forklaringen, at dette opsving sker på baggrund af en stigende gennemsnitsalder på ejerboliger. En ekkovirkning fra det ekstremt store nybyggeri af ejerboliger i 1960'erne og 1970'erne kan heller ikke udelukkes.

1960'ernes og 1970'ernes nybyggeri har nemlig nu nået en alder, hvor f.eks. køkken og badeværelse i mange tilfælde opleves som nedslidte eller i det mindste som utidssvarende. Det er næppe tilfældigt, at man som husejer i de senere år har modtaget en overvældende mængde meget flotte reklametryksager for netop nye køkkener og badeværelser. Dertil kommer alle de i dagspressen så grundigt omtalte problemer med dårlig konstruktion og byggesjusk i det byggeri, som blev opført i de hektiske år i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne. Ikke mindst i forbindelse med ejerskift vil disse forhold nu resultere i større forbedringsarbejder i denne meget væsentlige del af boligmassen. Man må altså netop forvente en ikke ubetydelig ekkovirkning i de større forbedringsarbejder på dette nu mere end 20 år gamle byggeri. At der er tale om en stærkt konjunkturafhængig størrelse på linie med anskaffelsen af større varige forbrugsgoder, som f.eks. biler og køb af ejerboliger, kan ikke undre.

Eller sagt på en anden og lidt forenklet måde: I 1960'erne og 1970'erne byggede man nye ejerboliger for at imødekomme bolig efterspørgslen - i midten af 1990'erne forbedrer man den eksisterende ejerboligmasse i takt med det stigende antal husholdninger, og forventningerne til den positive økonomiske udvikling.

Hvad betyder gør-det-selv-arbejdet i samfundsøkonomien?

Undersøgelsen her peger altså på en samlet årlig værdi af reparationer og forbedringer på helårsboligen i størrelsesordenen 50 mia. kr. som gennemsnit for 1996- og 1997-undersøgelserne. Det svarer til ca. 5% af BNP eller godt 1% point højere end resultatet for 1993/94-undersøgelsen. Dengang blev den samlede værdi af arbejdet på helårsboligen skønnet til knap 4% af BNP.

GDS-sektoren her svarer til ca. 3% af BNP i 1996/97-undersøgelsen, hvilket faktisk er noget højere end de

nævnte tidligere danske undersøgelser. De viste et niveau for dette GDS-arbejde på omkring 2½% af BNP - som GDS-arbejdet i øvrigt begrebsmæssigt ikke er en del af, når der bortses fra de medgæede materialer.

Den samlede værdi af GDS-arbejdet beregnet på årsniveau ud fra 1996- og 1997-undersøgelserne beløber sig til knap 30 mia. kr. i et prisniveau, der svarer til prisforholdene ved begyndelsen af 1996.

Et beløb af denne størrelsesorden virker for de fleste som en ren abstraktion. Men man kan i stedet stille spørgsmålet: "Hvor mange fuldtidsjob skulle oprettes i byggebranchen, hvis alt det reparations-, vedligeholdelses- og forbedringsarbejde, som i den nævnte periode er udført som GDS-arbejde, skulle have været udført af håndværkerfirma efter regning, d.v.s. incl. moms?".

Danmarks Statistik beregner årligt såkaldte input-output koefficienter, som gør det ret enkelt at foretage en sådan beregning. Vi har anvendt koefficienter for det direkte beskæftigelsesindhold i en million kroners efterspørgsel på byggebranchens ydelser. Der er anvendt lidt højere koefficienter for mindre reparationer (2,5) end for større forbedringer (2,1). Koefficienterne er baseret på ikke offentliggjort materiale i Danmarks Statistik.

Beregningerne viser et jobindhold i GDS-arbejdet, som svarer til godt 50.000 fuldtidsjob eller ca. 1/3 af den samlede beskæftigelse i byggebranchen.

Hvem laver gør-det-selv arbejdet?

Den samlede værdi af GDS-arbejdet fordelt på ejere og lejere fremgår af tabel 4. Resultaterne viser samme billede som tidligere undersøgelser, nemlig at GDS-arbejdet i helt overvejende grad ligger i ejerboligerne. Denne tendens ser endog ud til at være styrket i forhold til 1993/94-undersøgelsen, og ejernes GDS-arbejde udgør i 1996/97-undersøgelsen 86% af det samlede GDS-arbejde med reparation og forbedring af bolig.

Tabel 4. Værdi af GDS-arbejde på årsniveau i 1996/97-undersøgelsen

Mia. kr.	Mindre reparationer	Større forbedringer	I alt
Ejere	11,5	14,1	25,6
Lejere	2,4	1,6	4,0
I alt	13,9	15,7	29,6

Det høje niveau for ejere af egen bolig skal ses i sammenhæng med to forhold: Ejere af egen bolig har for det første ansvaret for både den udvendige og den indvendige vedligeholdelse af boligen, mens lejere typisk kun har ansvaret for den indvendige vedligeholdelse. For det andet vil ejere af egen bolig direkte kunne kapitalisere værdien af god vedligeholdelse og forbedringer ved salg af boligen, mens dette kun i de færreste tilfælde vil kunne lade sig gøre for lejere.

Der er ikke foretaget værdiberegninger af GDS-arbejdet for andre undergrupper end ejere og lejere, men ved hjælp af en statistisk test er det undersøgt, om en række andre baggrundsvARIABLE spiller en rolle for, om der udføres GDS eller ej.

Der er testet på sandsynligheden for at svare bekræftende på, om interviewpersonens husstand har udført GDS-arbejde, mens de forklarende karakteristika alle er knyttet til interviewpersonen. Det kan være af denne grund, at køn faktisk ikke giver statistisk sikre udslag.

Derimod viser alder sig som en statistisk sikker faktor: Med stigende alder falder sandsynligheden for overhovedet at udføre GDS-arbejde ved både større forbedringer og mindre reparationer.

For de mindre reparationer og vedligeholdelsesarbejder er der yderligere en række faktorer, der giver statistisk sikre udslag. Men da det som sagt er en beskeden stikprøve, vi opererer med denne gang, er der nok mest grund til at hæfte sig ved, at den nye undersøgelse bekræfter betydningen af alder og ejerforhold til boligen: Yngre boligejere er særligt GDS-aktive.

Konklusion

Undersøgelserne for 1995 og 1996 har vist, at GDS-arbejde ved mindre reparationer og forbedringer på boligen ligger på niveau med de værdier, som er beregnet ud fra tidligere danske undersøgelser for 1987 og 1993. Der er dog en tendens til, at GDS-andelen er svagt stigende.

For de større forbedringer og ændringer af boligen viser 1996- og navnlig 1997-undersøgelsen et meget højere niveau end de nævnte tidligere danske undersøgelser. Der kan konstateres en øget GDS-andel efter afvikling af de i starten af 1990'erne indførte tilskud. Samtidig er der flere, som angiver, at de har fået udført større forbedrin-

ger og ændringer i de seneste undersøgelser, og gennemsnitsværdien for de udførte arbejder ligger højere end de tidligere meget indirekte beregninger.

Dette peger som nævnt i retning af en stærk konjunkturafhængighed i både det samlede omfang af denne type arbejder og i omfanget af GDS-arbejdet. Får man et håndværkerfirma til at lave en større forbedring, trækker dette som oftest også noget GDS-arbejde med sig (eller omvendt) - om ikke andet tager man sig måske selv af det efterfølgende malerarbejde.

Vi har også fået bekræftet den meget store og tilsyneladende voksende forskel i omfanget af GDS-arbejdet mellem ejere og lejere af egen bolig.

I øvrigt bekræfter de statistiske test i lighed med de tidligere undersøgelser, at stigende alder har en negativ indflydelse på forekomsten af GDS-arbejde.

Under lavkonjunkturen i begyndelsen af 1990'erne var der et opsving i interessen for viden om omfanget af aktiviteterne uden for den officielle del af økonomien. Det skyldtes ikke mindst ønsket om at styrke beskæftigelsen i ordinære betalte jobs og derved nedbringe ledighedstallene. Dette måtte gerne ske på bekostning af sort arbejde og GDS-arbejde.

Men en af de grundlæggende årsager til at interessere sig for udviklingen på dette område er som indledningsvist nævnt sammenhængen mellem GDS-arbejdets udbredelse og de incitamentsstrukturer, som er skabt af velfærdsstatens skatter, afgifter og sociale overførsler.

Selv om GDS-arbejdet tilsyneladende er stærkt konjunkturafhængigt, behøver interessen for at følge dette område ikke at være det. Så længe vores 1. reservelæge uden udpræget nydelse knokler løs med GDS-arbejde i stedet for at nedbringe ventelisterne ved noget overarbejde, er det en dårlig udnyttelse af samfundets ressourcer - for slet ikke at tale om, at han kunne komme til at slå sig over fingrene og blive ude af stand til at operere i længere tid!

¹⁾ Cand.polit. Søren Brodersen er født i 1945. Siden 1971 ansat i Danmarks Statistik, fra 1991 som kontorchef.

Bøger med flere oplysninger om gør-det-selv arbejde
 Viby Mogensen, Gunnar (red.). 1990. *Time and consumption*. Danmarks Statistik. København.
 Viby Mogensen, Gunnar (red.). 1995. *Hvad driver værket? Om sammenhængen mellem socialpolitik, skattelovgivning og arbejdsudbud i dagens Danmark*. Spektrum. København.
 Viby Mogensen, Gunnar (red.). 1995. *Work Incentives in the Danish Welfare State. New Empirical Evidence*. Århus Universitets Forlag. Århus.

Nyhedsbrevet fra Rockwool Fondens Forskningsenhed

Dette nyhedsbrev fra Rockwool Fondens Forskningsenhed er nr. 2, idet det første udsendtes i november 1996. Nr. 1, der stadig kan rekvireres fra Enheden, indeholdt artikler om den såkaldte velfærdsindikator for Danmark for perioden

1970 til 1990 samt om den historiske miljødebat i seks udvalgte danske aviser fra 1870'erne til 1970'erne.

Kommende nyhedsbreve udsendes efter behov, f.eks. når der foreligger mindre omfattende, men aktuelle resultater.

Rockwool Fondens Forskningsenhed

Publiceringer 1995 - 1997

1997

Aktuelle og potentielle modtagere af velfærdsydelse med hovedvægt på boligstøtten 1987 - 1992

Af Hans Hansen og Marie Louise Hultin (Danmarks Statistik. København)

Actual and Potential Recipients of Welfare Benefits with a Focus on Housing Benefits, 1987-1992

Af Hans Hansen og Marie Louise Hultin (Danmarks Statistik. København)

1996

Miljøproblemer og velfærd

Af Bent Jensen (Spektrum. København)

Træk af miljødebatten i seks danske aviser fra 1870'erne til 1970'erne

Af Bent Jensen (Danmarks Statistik. København)

1995

Work Incentives in the Danish Welfare State. New Empirical Evidence

Redigeret af Gunnar Viby Mogensen. Med bidrag af Søren Brodersen, Lisbeth Pedersen, Peder J. Pedersen, Søren Pedersen og Nina Smith (Aarhus Universitets Forlag. Aarhus)

Hvad driver værket? Om sammenhængen mellem socialpolitik, skattelovgivning og arbejdsudbud i dagens Danmark

Redigeret af Gunnar Viby Mogensen. Med bidrag af Søren Brodersen, Lisbeth Pedersen, Peder J. Pedersen, Søren Pedersen og Nina Smith med debatindlæg af Kjell-Olof

Feldt, Erik Hoffmeyer og Aase Olesen (Spektrum Forlag. København)

Hvad fik vi ud af den økonomiske vækst? Forbrugsudviklingen i miljøpolitisk belysning

Af Hans E. Zeuthen og Bent Jensen (Spektrum. København)

En velfærdsindikator for Danmark 1970-1990. Forbrug, miljø, husholdningsarbejde og fritid

Af Peter Rørmose Jensen med bidrag af Anne Berit Hallam, Jens Hauch, Elisabeth Møllgaard og Ole Gravgård Pedersen (Danmarks Statistik. København)

On the Measurement of a Welfare Indicator for Denmark 1970-1990

Af Peter Rørmose Jensen og Elisabeth Møllgaard (Danmarks Statistik. København)

The Shadow Economy in Denmark 1994. Measurement and Results

Af Gunnar Viby Mogensen, Hans Kurt Kvist, Eszter Körmenyi og Søren Pedersen (Danmarks Statistik. København)

Danskernes sorte dagligdag. Om skatter, velfærdsstat og sort arbejde i Danmark

Af Bent Jensen (Spektrum. København)

Et samlet overblik over Forskningsenhedens bøger kan fås i bogkataloget *Rockwool Fondens Forskningsenhed - Bøger*. Kataloget kan bestilles hos Enhedens sekretær Hanne Lykke på telefon 39 17 38 32.

Hvor købes bøgerne?

Bøgerne fra Spektrum og Aarhus Universitets Forlag kan købes hos boghandlerne, mens bøgerne i kommission hos Danmarks Statistik sælges via denne institution på tlf. 39 17 30 20.

Rockwool Fondens Forskningsenhed. Nyhedsbrev (ISSN 1396-1217) udgives for at informere offentligheden om resultaterne af den løbende forskning i Enheden, herunder også stof af almindelig nyhedsmæssig værdi. Nyhedsbrevet er ikke ophavsretligt beskyttet og må frit citeres eller kopieres med fornøden kildeangivelse.

Ansvarshavende redaktører: Forskningschef Gunnar Viby Mogensen og souschef Bent Jensen. Forskningsenhedens øvrige faste medarbejdere er: Forsker Marie Louise Hultin, forskningsassistent Claus Larsen, sekretær Hanne Lykke og forsker Søren Pedersen.

Evt. praktiske spørgsmål i forbindelse med nyhedsbrevet besvares af Hanne Lykke på tlf. 39 17 38 32. Fax: 31 20 52 19. Adresse: Sejrøgade 11, 2100 København Ø. e-post: rff@rff.dk. Hjemmeside: www.rff.dk.